

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

ISTEDODNING TURFA QIRRALARI (SHAROF RASHIDOV PORTRETIGA CNIZGILAR)

Xamrayeva Xulkar Karimqulovna
Jizzax davlat pedagogika universiteti, doktoranti

Annotatsiya

Maqolada XX asr o'zbek adabiyotining yirik namoyandasi, davlat va jamoat arbobi Sharof Rashidov ijodi vva shaxsining serqirraligi, xususan, adib she'riyati va badiiy publisistikasining tematik rang-barangligi va asosiy g'oyaviy-badiiy xususiyatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: adabiyot, so'z san'ati, badiiy so'z, xalqona uslub, she'r, she'riy to'plam, qofiya.

МНОГОГРАННОСТЬ ТАЛАНТА (НАБРОСКИ К ПОРТРЕТУ ШАРАФА РАШИДОВА)

Хамраева Хулкар Каримкуловна
Джизакский государственный педагогический университет, докторант

Аннотация

В статье освещается многогранность творчества и личности крупнейшего представителя узбекской литературы XX века, государственного и общественного деятеля Шарафа Рашидова, в частности тематическое разнообразие и основные идейно-художественные особенности поэзии и художественной публицистики писателя. того, статья написана простым, народным языком для литературоведов, студентов изучающих узбекский язык и литературу, а также для широкой публики.

Ключевые слова: литература, искусство слова, художественное слово, народный стиль, стихотворение, поэтический сборник, рифма.

THE MULTIFACETED NATURE OF TALENT (SKETCHES FOR A PORTRAIT OF SHAROF RASHIDOV)

Xamrayeva Xulkar Karimqulovna
Jizzakh State Pedagogical University, Doctoral Student

Abstract

The article highlights the diversity of the work and personality of Sharof Rashidov, a major representative of 20th-century Uzbek literature, statesman and public figure, in particular, the thematic diversity and main ideological and artistic features of the writer's poetry and artistic journalism.

Keywords: literature, word art, artistic word, folk style, poem, poetry collection, rhyme, epic, ballad.

Har bir xalq va millat tarixida shunday buyuk siymolar bo'ladiki, ular o'zining favqulodda yuksak salohiyati, ona-vataniga fidoiyligi va sadoqati va el-yurtiga qilgan ulkan xizmati bilan beqiyos shuhrat qozonadi va xalq ining faxr-u g'ururiga aylanadi. O'zbekiston Respublikasiga qariyb chorak asr rahbarlik qilgan, yirik davlat va siyosat arbobi, taniqli adib va otashin publitsist Sharof Rashidov mamlakatimiz tarixida va minnatdor xalqimiz qalbida unutilmas nom qoldirish baxtiga musharraf bo'ldi. Sharof Rashidovning ulkan ijtimoiy-siyosiy va

adabiy faoliyati XX asr tarixida alohida ajralib turadi. O'zbek millatining o'zligini anglashi, uning fidokorona mehnatini qadrlash va madaniyatini butun dunyoga tarannum etishda bu ulug' siymoning xizmatlari beqiyosdir.

Sharof Rashidov adabiyot olamiga 30-40-yillarda o'z iste'dodi, mavzu-g'oyalari va shoirona uslubi bilan kirib keladi. Xalq og'zaki ijodi namunalaridan bahramandlik, jahon adabiyotini chuqur o'rganish adib iste'dodining kamol topishida muhim omil bo'ldi. Zero, buyuk adiblar ijodi ta'siri, mumtoz adabiyotdagi an'ana va novatorlik hamisha badiiy ijod va adabiy-estetik tafakkur rivojining muhim va zaruriy bir sharti, qudratli omili bo'lib xizmat qilishini jahon adabiyoti taraqqiyoti to'la tasdiqlaydi. Binobarin, navqiron Sharof Rashidovning poetik mahorat sirlarini egallashida yirik adiblar, ayniqsa, Hamid Olimjonning ijodiy ta'siri katta bo'lganligini alohida ta'kidlash lozim. Ya'ni ustoz Hamid Olimjon yosh adib Sharof Rashidovdagi tabiiy iste'dodni va tashkilotchilik salohiyatini juda erta payqagan va uning kelajagiga ham katta ishonch bildirgan. Ne baxtki, H.Olimjon bashorati va vasiyati to'la ro'yobga chiqadi. Sharof Rashidov yirik davlat va jamoat arbobi bo'lish bilan birga serqirra ijod sohibi ham edi. Ko'pgina shoir va adiblar singari uning ham ijodi adabiy-publitsistik maqolalar va she'rlardan boshlangan. Adabiy asar-ijodkor shaxsi va talantining badiiy-intellektual mahsuli, ong-tafakkuri va ijodiy mushohadasi natijasi bo'lib tug'ilishi hayotiy va ilmiy haqiqatdir. Sh.Rashidovning ijodiy izlanishlari bu haqiqatning yorqin bir ifodasi bo'la oladi. Adib ijodi, xususan, dastlabki to'plamidagi she'rlarida tematik boyligi va rang-barangligi yaqqol ko'zga tashlanib turadi. Deyarli barcha she'rlarida asosiy mavzu va bosh qahramon ham Inson va xalq hayoti ekanligini chuqur ishonch va qat'iyat bilan bayon etadi. Ya'ni izlanuvchan shoirning aksariyat she'rlarida uning badiiy ijod va uning asosiy maqsad-vazifasini to'g'ri anglab yetganligi va she'riyatining bosh mavzusi ona xalqi hayoti hamda lirik qahramoni, eng avvalo, zamondosh va yetuk Inson bo'lishi kerakligi o'ziga xos dastur bo'lganligi uning maqolalarida va she'riy asarlarida ham aks etib turadi.

Ma'lumki, Ikkinchi jahon urushining suronli yillarda XX asr o'zbek adabiyotida harbiy-vatanparvarlik lirikasini boshlab berganlardan biri, shubhasiz, Hamid Olimjon edi. Ya'ni, Ikkinchi jahon urushi mavzusini haqqoniy yoritishda shoirning hozirjavob ijodkorligi va yuksak poetik mahorati butun ko'lami va jo'shqinligi bilan bo'y ko'rsatadi. Hamid Olimjonning urushning dastlabki yillaridagi asarlarining asosiy qismini safarbarlik ruhidagi she'rlar tashkil qilgan edi. Otashnafas shoirning mashhur "Qo'lingga qurol ol!" (1941) nomli she'ri jangovar chaqiriq ruhi bilan sug'orilgan betakror asarlaridan biridir. Shoir xalqimizning qalbiga ta'sir etadigan, uning ona-Vatan va insoniyat oldidagi olijanob burchini chuqur tushunib yetishiga ko'maklashadigan so'zlarni topa oladi va ular qalbida qahr-u g'azab olovini, o'ch olovini yoqishga muvaffaq bo'ladi. Hamid Olimjon talantli va mohir san'atkor sifatida hayotiy va milliy detallar vositasida vatandoshlarimizning qalb torlarini chertuvchi, ularning izzat-nafsini va insoniylik hamiyati-oriyatini qo'zg'ata oluvchi asarlar yaratadi:

Yursa agar tomirda qoning,
Aziz bo'lsa bir parcha noning,
Kerak bo'lsa nomus, vijdoning,
Bo'lsang yigit, bo'lsang hamki chol:
Qo'lingga qurol ol!

Hamid Olimjonning "Jangchi Tursun" balladasi singari asarlaridagi ona siymosida xalqimizning yuksak vatanparvarlik tuyg'usi, asriy xohish-irodasi yorqin ifodalangan. Shunisi xarakterliki, yosh shoir Sharof Rashidovning Ikkinchi jahon urushi yillarida yaratgan "Qahrim" nomli to'plamidagi aksariyat she'rlarida ham ana shunday vatanparvarlik va mardlik, qahramonlik motivlari ustuvorlik qiladi va shu jihatlari bilan ularda Hamid Olimjon she'riyatiga xos g'oyaviy-badiiy hamohanglik va mushtaraklik yaqqol namoyon bo'ladi. 1942-yili Ikkinchi jahon urushidan og'ir yarador bo'lib qaytgan Sharof Rashidov "Qahrim" (1945) to'plamidagi she'rlarning asosiy g'oyaviy mazmuni ona-vatanga sadoqat, fashist bosqinchilariga cheksiz nafrat va mard

jangchilarimizning qahramonligini ulug'lash bo'lib, ular G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Mirtemir, Shayxzoda va Sulton Jo'ra kabi o'zbek shoirlarining mashhur she'rlari bilan jo'rovoqlik kasb etadi. Fikrimizning isboti uchun Sharof Rashidovning Vatan ozodligi yo'lida qahramonlarcha halok bo'lgan jangchilarimizga bag'ishlangan "Qahramon xotirasi" va o'zbek ayollari va muqaddas onalarimizning jangchi farzandlariga istak va orzularini ifodalagan "Ona nasihati" she'ridan bir parcha keltiramiz:

Do'stim o'ldi jangda shon bilan,

Shunday o'lish o'zi bir iqbol.

O'lka dedi: "Qani jangga kir!

Do'sting uchun yovdan qasos ol!"

Yoxud Ona siymosida ham xalqimizning xohish-irodasi va orzu-tilagi aks etadi:

Nomard bo'lib, kunda o'lguncha,

Mard bo'lgin-u Vatan deb o'lgin,

Onang qilgan eng oliy orzu,

Jang ichida qayta tug'ilgin".

Bu kabi she'rlarida mumtoz shoirlar, xususan, Hamid Olimjon she'riyatining ijodiy ta'siri sezilib tiradi. Bunday adabiy ta'sirlanish va ijodiy ilhomlanish ko'p shoirlarning ilk ijodiga xos xususiyat-holatdir. Hech bir buyuk shoir yoxud adib faqat traditsiyalar doirasidagina cheklanib qolib ketmasligi va adabiy traditsiya–an'ana yozuvchi uchun, shu jumladan, buyuk iste'dod egasi uchun ham o'z mustaqil yo'lidan borib, ijodiy balog'at cho'qqilariga ko'tarilishida bir bosqich bo'lishi tabiidir. So'z san'ati rivojining ushbu ob'ektiv va sub'ektiv faktor–omillari qanday namoyon bo'lishini mumtoz adabiyotimiz bosqichlarida, xususan, XX asr o'zbek adabiyoti vakillari ijodi misolida ham kuzatiladi.

Ikkinchi jahon urushiidan og'ir yarador bo'lib qaytgan Sharof Rashidov o'sha yillari yaratgan she'rlarini "Qahrim" nomli to'plamida e'lon qiladi. Og'ir urush yillarida yozilgan jo'shqin she'rlari bugungi kunda ham ohorini yo'qotmagan, ular xalqning qalbidan manguga joy olgan:

Ko'pdan meni zor etgan,

Qalbimga ozor etgan,

Yor kelur uzoqlardan

Dilni intizor etgan... kabi misralarini eshitganimizda, qalbimizni ajib his-tuyg'ular qamrab oladi. Chuqur xalqchilik va milliylik ruhida yaratilib, allaqachon qo'shiqqa aylanib ketgan bu she'rlar hamon jaranglar ekan, ular yana qancha qalblarni jo'sh urdirishi shubhasizdir. Shu o'rinda Sharof Rashidov jamoat fondi mas'ullari tomonidan yaqinda nashr ettirilgan "Sevgi bilan g'olibman har on" nomli yangi she'riy to'plam ham adabiyotimiz xazinasiga munosib hissa bo'lib qo'shilganligini ta'kidlash lozim. Kitobxonlarga ilk marta taqdim etilayotgan ushbu to'plamdagi bir qator she'rlar ayni Ikkinchi jahon urushining suronli yillarida bitilganligi ham yosh shoir iste'dodi va qalamining hozirjavobligi haqidagi tasavvurimizni yanada boyitadi. Sharof Rashidovning urushdan keyingi davr ijodi zamondoshlarining bunyodkorlik mehnatini ulug'lashga bag'ishlangan bo'lib, bu mehnat jamiyatimizda shon-sharaf ishiga aylandi.

Sen bilan ochdim ko'zimni, sen bilan bo'ldim aziz,

Sen bilan kuldi diyorim, sen bilan turmush laziz,

Sen bilan olam yorug', olamda sen bo'lding aziz,

Ham g'ururim, ham sururim, ham huzurim mehnatim.

Sharof Rashidov qissa-romanlar bilan birga badiiy publitsistika janrida ham samarali ijod qildi. Adib publitsistikasiga ham zamonaviylik va hozirjavoblik, milliylik va xalqchilik, davrimizning eng asosiy problemalari, mamlakatimizning ham ichki, ham tashqi eng muhim va aktual masalalarini qamrab olish xosdir. "Tinchlik va xalqlarning baxt-saodati uchun" maqola sida shunday yozgan edi: "Adabiyotimiz mehnat va tinchlik gimnidir: inson tinch sharoitdagina,

o'zining mehnat samaralari behuda poymol bo'lib ketmasligiga ko'zi yetganidagina, bu samaralardan uning o'zi va farzandlari bahra olishiga ishongandagina zavq-ishtiyoq bilan osoyishta mehnat qila oladi. Adabiyotimiz Vatan baxt-saodati yo'lidagi zafar gimnidir. O'zbek adabiyoti xalqlar do'stligi gimnidir. Chinakam adabiyot yer yuzidagi barcha mehnatkashlarning mustahkam internatsional birligi gimnidir". Sharof Rashidov publitsistikasi ham mana shunday adabiyotning bir bo'lagidir, mana shu gimnga hamohang va hamnafasdir. U o'zining bir qator publitsistik asarlarida jonajon Vatanimizni, uning tinchliksevar siyosati tufayli mamlakatimizda erishilgan ulug'vor yutuqlarni samimiy tarannum etadi. U jonajon va ko'p millatli yurtimiz xalqiga chuqur muhabbat va hurmat bilan qaraydi, uning cheksiz qudrati va qobiliyatiga ishonch, faxr hamda g'urur bilan boqadi: "Bu xalq bilan mehnatda ham, kurashda ham faqatgina g'alaba qilish mumkin. Shuning uchun ham uning jahon xalqlari oldidagi obro'si buyukdir, shuning uchun ham uning jahondagi do'stlari sanoqsizdir! Shuning uchun ham u abadiy yengilmasdir".

*Biroq o'sha davrda sobiq imperiyaning mash'um siyosati tufayli bu kabi sadoqat va vatanparvarlik ruhi bilan yo'g'rilgan asarlar o'z vaqtida to'liq qadrlanmagan. Shunga qaramay, Sharof Rashidov xalqiga bo'lgan muhabbatidan, vatan ravnaqi yo'lidagi fidoyiligidan hech qachon qaytmadi. Balki shu boisdan uning asarlari hamisha minnatdorlik bilan yodga olinadi. Tabarruk Jizzax zaminida tug'ilgan otashnafas shoirimiz H.Olimjon bashorat qilib aytganiday, butun hayoti va iste'dodini xalqi va Vataniga bag'ishlagan Sh. Rashidovdek ulug' insonlar hamisha "Elimizning yuragida, Erk deganning orzu-tilagida" e'zoz-la yashashga haqlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шароф Рашидов. "Дўстлик байроғи". Тошкент, 1967. Б -71
2. Ҳотам Умутов. "Барҳаёт сулола". "Наврўз" нашриёти, 2017 – Б. 5.
3. . Sh.Rashidov. "Sevgi bilan g'olibman har on". Toshkent. "Niso Poligraf" nashriyoti, 2020 –Б.23.
4. "Тил ва адабиёт таълими" журнали, 2017 й -№ 11. – Б. 15-17